

Slovenski jezik in geografija

Natalija MIHELČIĆ GRADIŠAR

Osnovna šola Stopiče

natalie.mihelcicgradisar@osstopice.si

Izvleček

Pričujoči prispevek predstavlja rezultate (učiteljeve) raziskave, ki temeljijo na uporabnosti pravopisnih in slovničnih pravil pri preverjanju in ocenjevanju iz znanja geografije.

Namen raziskave je ugotoviti, v kolikšni meri učenci upoštevajo pravopisna in slovnična pravila. Omejili smo se naloge, kjer je bilo potrebno pravilno uporabiti veliko ali malo začetnico, rabo ločil in tvorjenje krajših besedil v smislu prostih odgovorov pri odprtem tipu postavljenih vprašanj/nalog. Na podlagi pisnega ocenjevanja znanja smo pridobili informacije o upoštevanju pravopisnih in besednih pravil ter nato opravili analizo. Ugotovili smo, da se največ napak pojavlja pri pisanju velike/male začetnice, najmanj pa pri pravilnem zapisu določene besede.

Ključne besede: pravopis, besedilo, začetnice, ločilo

Slovenian Language and Geography

The present paper presents the results of (the teacher's) research, which was based on the usefulness of spelling and grammar rules in checking and evaluating knowledge of geography.

The purpose of the research is to determine the extent to which students follow spelling and grammar rules. We limited myself to tasks where it was necessary to correctly use uppercase or lowercase initials, the use of punctuation marks and the creation of shorter texts. Based on the written assessment of knowledge, we obtained information about the observance of spelling and word rules and then performed a statistical analysis. We found that the most errors occur when writing upper/lower case letters, and the least when writing a certain word correctly.

Keywords: spelling, text, initials, punctuation

1 Uvod

Človek se že od nekdaj sporazumeva zavestno in namerno, nanaša pa se tako na govorca kot na poslušalca. V sklopu sporazumevalne tehnike moramo imeti razvito tudi jezikovno zmožnost, da lahko stopimo v interakcijo, v kateri ustvarjamo in dosežemo skupni cilj sporazumevanja. Za dober razvoj sporazumevalne in jezikovne zmožnosti pa moramo znati besede po pravilih povezati v višje enote ter jih slušno smiselno oblikovati (Koren, 2019). Okoli prvega pojma sprva teoretiki niso bili enotni, vendar je kasneje pojmovanje in razumevanje le-tega dobilo svojo teoretično podlago, ki je v veljavi še danes. Sporazumevalna zmožnost je torej to, kar človek zna (ima na razpolago) za sporazumevanje (za opravljanje govornih dejanj) v raznih sporazumevalnih okoliščinah (Bešter Turk, 2011). Nekoliko drugače je pojmovana jezikovna zmožnost, ki je definirana kot »sestavina organizacijskega in pragmatičnega znanja« (prav tam). Avtorica diplomske naloge o razredni pismenosti navaja, da je že didaktik Gustav Šilih opozarjal na probleme pravopisa pri učencih, saj le-ta zahteva zapletene funkcije, kot so pravopisna zmožnost, ki osebi omogoča avtomatiziranje zavestnih dejanj, ki se lahko posledično razvijejo do samostojnosti do te mere, da jo oseba razvija z dolgotrajnimi vajami. Raziskave so pokazale, da pravopisna zmožnost pri učencih z leti praviloma ne narašča, temveč upada (prav tam).

Učenci v šoli v sklopu sporazumevalne zmožnosti pri vsakem osnovnošolskem predmetu razvijajo govorjenje, pisanje, branje in poslušanje v skladu s svojo razvojno stopnjo. Pri pouku tako razvijajo in krepijo tudi motiviranost za razvoj sporazumevalne in jezikovne zmožnosti, zmožnost nebesednega izražanja in metajezikovno zmožnost. Poleg omenjene sporazumevalne zmožnosti je zelo pomembna tudi jezikovna zmožnost, v okviru katere učenec gradi poimenovalno/besedno, pravorečno, pravopisno in slovnično/skladenjsko zmožnost. Pred leti je bila opravljena tudi raziskava o rabi slovenskega jezika, ki je preverjala rabo ter upoštevanje Slovenskega pravopisa. Pokazala je, da večina uporabnikov ni dosledno upoštevala pravopisnih pravil. Omenja se, da se je pokazala kršitev pravopisa, in sicer pri rabi male in velike začetnice, na področju pisanja ločil, pri pisanju besed skupaj

ali narazen in pri pisanju prevzetih besed (ki jih uporabniki pogosto podomačijo) (Oštir, 2022). Zanimivo je dejstvo, ki ga omenja avtorica, da za tovrstnima kršitvama, kot sta mala in velika začetnica ter pisanje ločil, stojita dva vzroka, in sicer je prvi ta, da uporabniki (tudi učenci) uporabljajo jezik kot govorjeno obliko, ki pa še ni klasično pogovorno besedilo, medtem ko drugi vzrok tiči v slabem poznavanju slovenskega pravopisa (prav tam). Raziskava, ki jo je naredila Šek Mertuek leta 2011, je pokazala, da raba vejice postaja vse slabša pri uporabnikih, tudi v šolskem kontekstu. Kot vzrok za slabo znanje pravopisa navaja odnos uporabnikov (učencev) do učne snovi. Razumejo jo namreč kot poglavje učnega načrta. Tako so nanjo pozorni med poukom, kadar pa te teme ne obravnavajo več, nanjo tako rekoč pozabijo (Šek Mertuek, 2011). Podobno je bilo tudi z rabo velikih in malih začetnic, ki pa je bila izraziteje boljša od rabe vejic.

Opravljen raziskava (analize), ki je poleg geografskega znanja zajemala tudi poznavanje jezika in pravopisa, je bila opravljena pri pisnem preverjanju in ocenjevanju znanja učencev v sedmem razredu v luči pridobitve čim bolj realnega vpogleda v znanje učencev na obeh področjih, torej geografskem in jezikovnem. Cilj opravljene raziskave (analize) je temeljil na dejstvu, da sedmošolci slabo poznajo in uporabljajo pravilne zapise jezika, upoštevajoč pravila slovenskega pravopisa. Na temelju pridobljenih rezultatov lahko učitelji načrtujejo načine in metode za izboljšanje stanja na tem področju.

2 Metodologija

Predstavljen je način preverjanja in ocenjevanja znanja, upoštevajoč pravopisna pravila ter uporabo jezikovnih pravil pri predmetu geografija v sedmem razredu. Pri tem imamo v mislih tudi tvorjenje pravilnih (slovenskih) stavkov/povedi ter produkcijo in zapis zapletenih povedi. Treba je omeniti, da je potrebno upoštevanje pravil slovenskega pravopisa pri vseh (osnovnošolskih) predmetih, vendar se le-to ne sme ocenjevati, razen pri slovenskem jeziku. Žal današnja praksa kaže, da neupoštevanje znanja slovnice, pravopisa, skladnje in pravorečja privede do paradigme, zakaj se učiti pravil, če se jih ne sme ocenjevati pri drugih predmetih. To pomeni, da učenci

pri drugih osnovnošolskih predmetih ne upoštevajo pravopisnih in slovničnih pravil, čeprav se jih učijo pri predmetu slovenskega jezika. Razlog za to tiči v šolskem sistemu, ki pri ostalih osnovnošolskih predmetih ne dovoljuje ocenjevanja rabe pravopisnih in slovničnih pravil. Interdisciplinarnost predmetov je v tem primeru popolnoma zgrešena, saj ne izpolni svojega namena o tem, da se znanja morajo povezovati, prav tako tudi njihova uporabnost.

Slabo ali pomanjkljivo poznavanje pravil slovenskega jezika je spodbudilo k temu, da opravimo analizo, v kolikšni meri sedmošolci znajo uporabljati velike in male začetnice, vejice in druga ločila.

Želeli smo preveriti, ali jih bo ocenjevanje tovrstnih znanj s področja jezikoslovja spodbudilo k boljši motivaciji za učenje in pravilni rabi slovenskega jezika tudi izven (osnovnošolskega) predmeta slovenski jezik.

Pri sedmošolcih je bilo pri predmetu geografija izvedeno pisno ocenjevanje znanja, pri katerem se je ocenjevalo tudi znanje slovenskega jezika v smislu upoštevanja pravopisnih in slovničnih pravil. Po učnem načrtu sestavljenem pisnem ocenjevanju znanja o Evropi je bil pri posameznih nalogah pridružen še točkovnik, ki je upošteval znanje in poznavanje slovenskega pravopisa in slovnice/slovničnih pravil. Tako se je oblikoval dvojni točkovnik, in sicer prvi, ki je upošteval točke iz poznavanja geografske vsebine, ter točkovnik, ki je upošteval točke, pridobljene na podlagi upoštevanja pravopisnih in slovničnih pravil.

3 Rezultati analize

Spodnja tabela prikazuje točkovanje pri tistih nalogah, ki so preverjale rabo in znanje slovenskega pravopisa.

Tabela 1: Obdelava podatkov (vključuje naloge, kjer se je upoštevala slovnična in pravopisna pravilnost)

Učenec/naloga z možnimi točkami	3. 4T	4. 6T	5. 3T	8. 2T	Skupno število zbranih točk
UČENEC 1	0	0	0	0	0
UČENEC 2	0	0	0	1	1
UČENEC 3	0	0	0	1	1
UČENEC 4	0	0	0	0	0
UČENEC 5	0	0	0	0	0
UČENEC 6	0	0	0	0	0
UČENEC 7	0	0	0	0	0
UČENEC 8	0	0	0	0	0
UČENEC 9	0	2	0	0	2
UČENEC 10	0	0	0	0	0
UČENEC 11	3	6	3	2	14
UČENEC 12	4	6	3	2	10
UČENEC 13	0	0	0	0	0
UČENEC 14	0	0	0	0	0

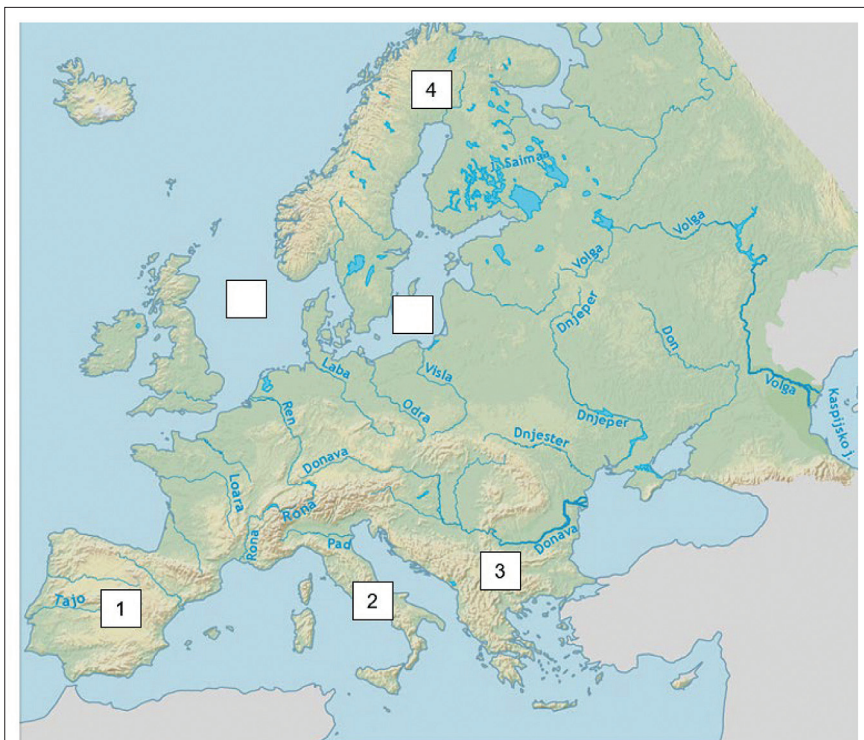
Iz prikazanih rezultatov (Tabela 1) sklepamo na izredno slabo poznavanje pravopisnih in jezikovnih pravil. Spodaj predstavljeni kriteriji (Tabela 2), ki smo jih upoštevali pri izbranih nalogah pri pisnem ocenjevanju znanja, so zajemali poznavanje velike in male začetnice, rabo ločil in upoštevanje prvih dveh pravil pri tvorjenju kratkih besedil (kot odgovori na vprašanje – odprti tip vprašanja) (Slike 1–4). Pri pisnem ocenjevanju znanja je sodelovalo 14 učencev, od tega je le 14 % učencev doseglo (vsaj) nekaj točk pri ocenjevanju jezika. Procentualno je to zelo slabo, saj potrjuje pričakovano dejstvo, da je to področje pri učencih precej zapostavljeno. Pri izbranih nalogah je bilo treba paziti na zapis velike začetnice, saj je šlo za poimenovanja krajevnih imen. Pri kratkih odgovorih je bilo treba upoštevati pravilo, da se stavek začne z veliko začetnico in konča s piko. Ravno tako

je bilo treba pri tvorjenju krajših besedil/odgovorov upoštevati prej omenjena pravila. Toda rezultati analize so potrdili že pričakovano in znano, da je znanje pravopisa zelo slabo, da je upoštevanje pravopisnih in slovničnih pravil pri tvorbi (krajših) besedil šibko.

In kaj je vzrok slabemu stanju? V prvi vrsti lahko razlog iščemo v slabem poznavanju rabe pravopisnih in slovničnih pravil pri slovenskem jeziku že na razredni stopnji, drugi vzrok je slabo poznavanje slovenskega pravopisa nasploh. Pri nekaterih učencih se lahko vzrok za slabo usvojeno znanja skriva v nezanimanju za slovenski jezik (učenci tujci), spet četrti vzrok je okolje, v katerem se učenci nahajajo. Pri tem pa je treba upoštevati tudi dejstvo, da so pisno ocenjevanje znanja opravljali tudi učenci z učnimi težavami, kot so disleksija, disgrafija in disortografija, pri čemer se tovrstne napake v večji meri tolerirajo.

3. Potep po prestolnicah nekaterih držav. Izpolni spodnjo tabelo.		4+4/
DRŽAVA	PRESTOLNICA	
Romunija		
Ciper		
Grčija		
Italija		
4. Oglej si spodnji zemljevid ter odgovori na vprašanja.		6+9/
a) V spodnji zemljevid vriši mejo med Evropo, Azijo in Afriko.		
b) S številkami so označeni polotoki. Poimenuj jih.		
Številka 1: _____		Številka 2: _____
Številka 3: _____		Številka 4: _____

Slika 1. Naloga 3. in 4. b: zapis imen glavnih mest polotokov z veliko začetnico.

Vir: <http://egradiva.gis.si/web/3-letnik-geografija/evropa>.

- c) Zapiši ime morja, ki loči Afriko od Evrope. _____
- d) V zgornji zemljevid vriši Črno morje. _____

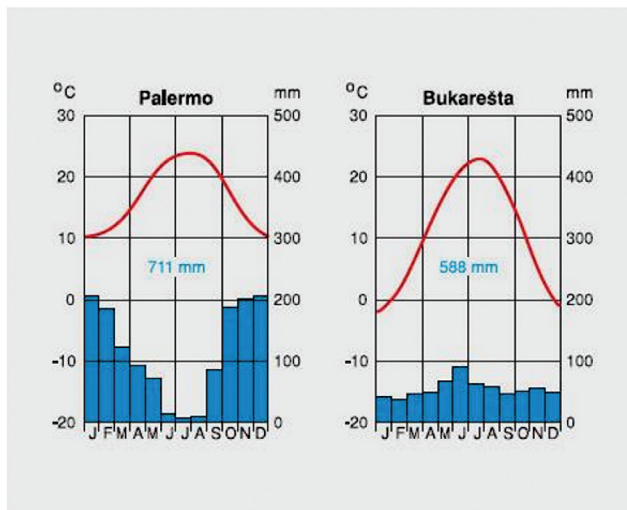
Slika 2. Naloga 4. c in 4. d: zapis krajevnega imena z veliko začetnico.

<p>5. Rastlinstvo Evrope je raznoliko. Oglej si zemljevid in odgovori.</p> <p>a) Zapiši naravno rastje, ki uspeva na območju Alp. _____</p> <p>b) Gospodarska razvitost držav je raznolika. Na podlagi spodaj prikazanega ugotovi in zapiši gospodarsko dejavnost, ki je množično zastopana na območju južnega Sredozemlja. _____</p> <p>c) Zapiši, v katerem delu Evrope uspeva tundrsko rastje. _____</p>	<p>3+3/</p>
--	--------------------

Slika 3. Zapis začetka odgovora z veliko začetnico.

8. Oglej si spodnja klimograma in odgovori na vprašanja.

2+3/

Vir: Senegačnik, J.: Geografija Evrope, Ljubljana 2009, Modrijan.

a) Pojasni, kateri naravni dejavnik vpliva na dejstvo, da Bukarešta prejme manjšo letno količino padavin kot Palermo.

b) Ugotovi, katero vrsto podnebja ima Palermo. _____

Slika 4. Tvorba kratkega besedila z upoštevanjem pravopisnih pravil.

Po spodaj prikazanih kriterijih ocenjevanja (Tabela 2) sta le dva učenca pridobila točke in upoštevala pravilen zapis krajev z veliko začetnico. Skupno število točk, ki jih je lahko učenec dodatno pridobil pri pisnem preverjanju in ocenjevanju, je bilo 15, kar je predstavljalo 68 % dvig ocene. K skupnemu številu točk, s katerimi je učenec lahko izkazal geografsko znanje, si je učenec lahko pridobil dodatne točke, ki so upoštevale že spodaj zapisane/prikazane kriterije iz znanja slovenskega jezika.

V tem primeru, če bi se upoštevale točke za jezikovno in besedno poznavanje, bi se ocena izboljšala le dvema učencema, pri

ostalnih do izboljšanja ocene ne bi prišlo. Poleg ocenjevanja vsebine učnih tem pri geografiji bi bilo potrebno nujno ocenjevanje tudi pravopisa in tvorjenja besedil. Le tako bi lahko pripomogli k temu, da bi bili učenci pozorni na to in bi znanje, pridobljeno pri slovenskem jeziku, uporabili tudi pri drugih predmetih.

Sedmošolci so svoje znanje o Evropi dobro izkazali, uspešnost na pisnem ocenjevanju je bila okoli 80 %, medtem ko je bilo poznavanje jezika pomanjkljivo, saj sta le dva učenca izkazala nekaj znanja s tega področja. Eden izmed učencev je dosegel 93 % uspešnost iz rabe jezika in pravopisa, medtem ko je bil drugi učenec nekoliko slabši, saj je dosegel 67 % uspešnost.

Tabela 2: Kriteriji ocenjevanja pravopisa in slovničnih pravil

Naloga	Standardi znanja	Kriteriji ocenjevanja pravopisa	Število možnih točk	Skupno število točk za jezikovno in besedno pravilnosti
3.	<ul style="list-style-type: none"> • pozna pre-stolnice države 	<ul style="list-style-type: none"> • z veliko začetnico zapiše vsa štiri glavna mesta, zapiše jih tudi pravilno • nepravilno zapiše tri glavna mesta, tudi ne upošteva zapisa z veliko začetnico • nepravilno zapiše dve glavni mesti, tudi ne upošteva zapisa z veliko začetnico • nepravilno zapiše eno glavno mesto, tudi ne upošteva zapisa z veliko začetnico • nepravilno zapiše vsa glavna mesta in zapis je pravopisno popolnoma nepravilen 	<p>4</p> <p>3</p> <p>2</p> <p>1</p> <p>0</p>	4

Naloga	Standardi znanja	Kriteriji ocenjevanja pravopisa	Število možnih točk	Skupno število točk za jezikovno in besedno pravilnosti
4.	<ul style="list-style-type: none"> • pozna in opiše površje Evrope in glavna morja/oceane 	<p>b)</p> <ul style="list-style-type: none"> • slovnično in pravopisno pravilno zapiše imena štirih naravnih enot • slovnično in pravopisno pravilno zapiše imena treh naravnih enot • slovnično in pravopisno pravilno zapiše imeni dveh naravnih enot • slovnično in pravopisno pravilno zapiše eno ime naravne enote • slovnično in pravopisno nepravilno zapiše ime naravne enote <p>c)</p> <ul style="list-style-type: none"> • slovnično in pravopisno pravilno zapiše odgovor • slovnično in pravopisno nepravilno zapiše odgovor <p>d)</p> <ul style="list-style-type: none"> • slovnično in pravopisno pravilno zapiše odgovor • slovnično in pravopisno nepravilno zapiše odgovor 	<p>4</p> <p>3</p> <p>2</p> <p>1</p> <p>0</p> <p>1</p> <p>0</p> <p>1</p> <p>0</p>	6

Naloga	Standardi znanja	Kriteriji ocenjevanja pravopisa	Število možnih točk	Skupno število točk za jezikovno in besedno pravilnosti			
5.	<ul style="list-style-type: none"> • s pomočjo slikovnega gradiva pozna rastlinstvo Evrope • opiše značilnosti rastja Evrope 	a) <ul style="list-style-type: none"> • slovnično in pravopisno pravilno zapiše odgovor 	1	3			
		<ul style="list-style-type: none"> • slovnično in pravopisno nepravilno zapiše odgovor 	0				
		b) <ul style="list-style-type: none"> • slovnično in pravopisno pravilno zapiše odgovor 	1				
		<ul style="list-style-type: none"> • slovnično in pravopisno nepravilno zapiše odgovor 	0				
		c) <ul style="list-style-type: none"> • slovnično in pravopisno pravilno zapiše odgovor 	1				
		<ul style="list-style-type: none"> • slovnično in pravopisno nepravilno zapiše odgovor 	0				
		<hr/>					
		8.	<ul style="list-style-type: none"> • branje klimogramov • pozna značilnosti podnebja na primeru klimogramov ali kraja • zna izračunati določene klimatske parametre 		a) <ul style="list-style-type: none"> • slovnično in pravopisno odgovori na vprašanje (odgovor vsebuje velike začetnice, pravilno postavljene vejice, če jih uporabi, ter končno ločilo) 	1	2
<ul style="list-style-type: none"> • odgovor vsebuje pravopisno in slovnično nepravilne zapise (netolerirajo se več kot 3 napake) 	0						
b) <ul style="list-style-type: none"> • slovnično in pravopisno pravilen odgovor 	1						
<ul style="list-style-type: none"> • slovnično in pravopisno nepravilen odgovor 	0						
<hr/>							
<hr/>							

4 Zaključek

Rezultati so pokazali neznanje učencev pri uporabi velike/male začetnice, rabi vejic in drugih ločil. Največ napak se je pojavilo pri pisanju velike in male začetnice, najmanj pa pri pravilnem zapisu besed, ki pa se ni ocenjeval. Potrdilo se je že pričakovano, da učenci znanja enega predmeta ne izkažejo pri drugem predmetu; na pravopisna pravila pri drugih predmetih enostavno pozabijo. Toda ne vsa pravila, največ težav se pojavi pri pisanju velike/male začetnice.

Raziskovanje jezika in njegova uporaba pri različnih šolskih predmetih je izjemno zanimivo, zato bi ga v prihodnosti veljalo raziskati tudi pri drugih šolskih predmetih. Rezultate bi lahko primerjali z drugimi pisnimi izdelki istih uporabnikov/učencev in tako ugotovili, ali neupoštevanje pravopisa pri geografiji vpliva na njihovo splošno znanje o njem.

5 Literatura

- Bešter Turk, M. (2011). Sporazumevalna zmožnost – eden izmed temeljnih ciljev pouka slovenščine. *Jezik in slovstvo*, 45(3–4), 111–130. Dostopno prek: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-NFS5PI7E/4aba3aba-037e-410a-8321-06acb5d812bc/PDF> (8. 3. 2023).
- Koren, K. (2019). *Pravopisna zmožnost učiteljev razrednega pouka*. Magistrsko delo. Maribor: Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru.
- Kragelj, V. (2022). *Spremljanje napredka učencev 3. razreda na področju branja in pisanja*. Magistrsko delo. Maribor: Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru.
- Oštir, E. (2022). Pravopisne napake na spletu v slovenščini. *Koraki v znanost, Revija za raziskovalno delo dijakov II. gimnazije Maribor*, 1(III), 1–19. Dostopno prek: <https://drive.google.com/file/d/1yb38E2uC3Na3nD3TV68qfiJOKzYZri-j/view> (24. 11. 2022).